

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИЖТИМОЙ-ФАЛСАФИЙ МАСАЛАЛАРИ

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2022-23-396-403>

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич

Самарқанд давлат чет тиллар институти

Ёшлар масалалари ва маънавий-маърифий ишлар бўйича биринчи проректор

фалсафа фанлари доктори, профессор

gaybullayev@samdchti.uz 91-522-12-88

АННОТАЦИЯ

Жаҳон сиёсий майдонида ўзининг алоҳида тараққиёт стратегияси асосида ривожлантиришни мақсад қилиб олган янги Ўзбекистон барча соҳаларда инновацион ўзгаришларни амалга ошира бошлади. Унинг давлат ва жамият бошқарувидаги ислохотчилигида фуқаролик жамиятига қаратилаётган эътибор бевосита халқнинг мақсад ва манфаатларини ўзида акс эттирмоқда. Инсонлар учун яратилганган замонавий шарт-шароитлар, миллий дизайн кўринишидаги бинолар, майдонлар, хиёбонлар ва кўчалар барчанинг диққат-эътиборида бўлмоқда. Мазкур жараёнларни амалга оширишда ҳар бир фуқаронинг жамиятдаги масъуллигини янада ошириш, миллий қадрият ва анъаналарга мос фуқаролик жамиятини барпо этишининг даврнинг талабига айланди. Халқнинг руҳиятида мамлакатнинг эртанги кунига ишонч кундан-кунга ошиб, одамлар фалсафий тафаккур тарзи ўзгарди. Ижтимоий ҳимояга асосланган маънавий муҳит барқарорлашиб, нодавлат ташкилотларининг ролини кучайтириш борасида изчил фаолият йўлга қўйилди. Янги Ўзбекистоннинг ёш авлодини ҳар томонлама комил инсон қилиб тарбиялашда фуқаролик жамияти институтларининг ролига илмий-амалий ёндашув шаклланиб, ҳудудларда халқнинг орзу-истакларини рўёбга чиқаришни кўзда тушган ишлаб чиқариш, саноат, қишлоқ хўжалиги, деҳқончилик, чорвачилик каби кластерларнинг ташкил этилиши ўзининг ижобий самарасини бера бошлади. Бу эса, одамларда фуқаролик жамияти сари илдам қадам ташлаш учун кенг имкониятлар эшигини очиб берди.

Калит сўзлар: фуқаролик жамияти, халқ манфаатлари, қадрият, маънавият, инсон қадри, жамият, ахлоқ, соғлом турмуш, ёшлар, сиёсат.

АННОТАЦИЯ

Стремясь развиваться на мировой политической арене на основе собственной стратегии развития, новый Узбекистан приступил к инновационным изменениям во всех сферах. Ориентация на гражданское общество в его реформах государственного и общественного управления напрямую отражает цели и интересы народа. В центре внимания – современные условия, созданные для людей, здания, площади, аллеи и улицы в форме национального дизайна. В реализации этих процессов стало требованием времени дальнейшее повышение ответственности каждого гражданина в обществе, построение гражданского общества в соответствии с национальными ценностями и традициями. В психике народа день ото дня крепла уверенность в завтрашнем дне страны, менялось мировоззренческое мышление людей. Предпринимаются последовательные усилия по укреплению духовной среды на основе социальной защиты, усилению роли неправительственных организаций. Сформирован научно-практический подход к роли институтов гражданского общества в воспитании молодого поколения Узбекистана как полноценной личности. Это открыло перед людьми широкие возможности сделать быстрый шаг к гражданскому обществу.

Ключевые слова: *гражданское общество, интересы людей, ценности, духовность, человеческое достоинство, общество, этика, здоровый образ жизни, молодежь, политика.*

ABSTRACT

Aiming to develop in the world political arena on the basis of its own development strategy, the new Uzbekistan has begun to make innovative changes in all areas. The focus on civil society in his reforms of state and public administration directly reflects the goals and interests of the people. Modern conditions created for people, buildings, squares, alleys and streets in the form of national design are in the spotlight. In the implementation of these processes, it has become a requirement of the time to further increase the responsibility of every citizen in society, to build a civil society in accordance with national values and traditions. In the psyche of the people, confidence in the future of the country increased day by day, and people's philosophical thinking changed. Consistent efforts have been made to strengthen the spiritual environment based on social protection and to strengthen the role of non-governmental organizations. A scientific and practical approach to the role of civil society institutions in educating the young generation of Uzbekistan as a full-fledged human being has been formed. This has opened the door to a wide range of opportunities for people to take a quick step towards civil society.

Keywords: *civil society, people's interests, values, spirituality, human dignity, society, ethics, healthy living, youth, politics.*

КИРИШ

Фуқаролик жамиятнинг ривожланиб бориши ҳаётдаги иқтисодий, сиёсий, ҳуқуқий ва ижтимоий муаммоларини ҳал этишда, янги маънавий муҳит ва жараёнларга асос солишда муҳит ҳамият ксб этади. Унинг ғояларини одамлар онги ва қалбига сингдириш лозим. Шу орқали улуғ ғоялар оддий одамлар онги ва қалбидан жой олмагунича бу ғояларнинг ижтимоий-тарихий моҳияти ва аҳамияти ер қаъридаги олтин захиралар тарзида ётаверади. Ғоялар, идеаллар ва мақсадларга нисбатан одамларнинг муносабати бу ғоялар, идеаллар ва мақсадларнинг ҳаётийлиги ва амалий аҳамиятини белгилайди. Давлатимиз раҳбари таъкидлаганидек, “2030 йилгача бўлган даврда Ўзбекистон БМТнинг Барқарор ривожланиш мақсадларига эришишда парламент ва фуқаролик жамияти институтларининг ролини янада ошириш, қонун устуворлигини мустаҳкамлаш, миллий қонунчилик ва ҳуқуқни қўллаш амалиётини инсон ҳуқуқлари бўйича халқаро мажбуриятларга мувофиқлаштириш энг долзарб вазифаларимиз сирасига киради” [1. 70]. Демак, фуқаролик жамиятини ривожлантиришда давлат бошқарувида иштирок этаётган барча ташкилотларнинг бирлашиши муҳим омил саналади.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДЛАР

Янги Ўзбекистонда кенг кўламда сиёсий, иқтисодий ва маънавий жабҳаларда ислохотларни авж олдириб юборган экан, бу ислохотлар негизини уч минг йиллик давлатчилик тарихимиз, маънавий меросимиз ва миллий менталитетимиз хусусиятларини асос қилиб олди ва уни оғишмай амалга ошира бошлади. Президентимиз Ш.М.Мирзиёевнинг асарларида янги Ўзбекистонда фуқаролик жамиятини ривожлантиришга доир ислохотлар кенг ёритиб берилмоқда.

“Маънавий соҳаларда ҳам ислохотларни олиб бориш, ана шу мақсад йўлида таълим ва маданият соҳаларида, ақлий ва маънавий салоҳиятларни мустаҳкамлаш бўйича босқичма-босқич ислохотлар ҳаётга татбиқ этилмоқда” [2]. Жаҳоннинг илғор ютуқларидан ва халқимизнинг тарихий илдизларидан ажралиб қолган таълим тизими тубдан ислоҳ қилиниб, халқимизнинг ақлий бойликларини, жаҳон фани ва маданиятнинг энг яхши намуналарини халқимиз қалбига сингдира оладиган янги авлодни қуқароилк жамияти талаблари даражасида тарбиялашга кенг йўл очилди. Давлат бошқарувининг замонавий

усуллари асосида миллий ва умуминсонийлик халқнинг руҳиятига сингдирила бошланди ва одамлардаги фалсафий мушоҳада янгича кўринишга эга бўла бошлади.

НАТИЖАЛАР

Халқнинг фуқаролик жамиятини кўлаб-қувватлаши натижасида маънавий-руҳий тикланиш барча соҳаларнинг ижтимоий негизини ташкил этишининг асослари яратилиб бўлар қуйидаги натижа ва вазифалар билан белгиланди:

- халқнинг фуқаролик жамиятига ишончини маънавий ва маданият орқали сингдириш, унинг ҳақиқий тарихи ва ўзига хослиги қайта тикланганлигини янада тараққий эттириш йўлида изчил чора-тадбирлар ишлаб чиқилди;

- жаҳон маданияти тараққиётига улкан ҳисса қўшган аجدодларимиз меросининг теранлиги ва чуқурлигини англаш, ҳар бир авлоднинг ўз миллий ва диний анъаналарига ҳурмат билан қараш, уларни асраб-авайлаш руҳида тарбияланиш фуқаролик жамияти заруриятини англаб етган ҳолда халқимизнинг миллий ўзлигини англаш асосида ҳаётбахш заминга айланди;

- янги Ўзбекистон ислохотлари натижасида одамларнинг фалсафий дунёқарашида сифат ўзгаришлари рўй бера бошлади;

- халқнинг, айниқса, ёшларнинг маънавий-руҳий жиҳатдан қайта қад ростлашининг жўшқин ўчоғи бўлган энг олижаноб маънодаги маҳалла, кўни-кўшничилик, ўзаро ҳамдардлик аҳамиятини кўпроқ кадрлай бошланди;

- фуқаролик жамиятига монанд ҳолда ёш авлодни жисмоний ва маънавий-руҳий, эстетик жиҳатдан тарбиялаш давлат ва жамиятнинг асосий вазифаларидан бирига айланди;

- халқнинг руҳиятида жуда катта аҳамият касб этувчи тадбиркорлик, ташаббус, ҳалол мусобақа ва рақобат сингари фазилатлар таркиб топди;

- фуқаролик жамияти асосида умумбашарий кадриятларга интилиш билан бирга ҳаётимизда Шарқ фалсафаси муносиб ўрин эгаллади ва халқнинг ҳаёти маънавий жиҳатдан бойроқ ва ахлоқий жиҳатдан покизароқ бўла бошлади;

- мустақиллик мафқураси, миллий ғоя тамойиллари халқимиз дунёқарашини белгиловчи маънавий куч-қудратга айланиб бормоқда[3. 84].

Бундай натижалар халқимизнинг аجدодлар меросини ўзлаштирган, замонавий цивилизация ютуқларидан баҳраманд бўлган, маънавий-ахлоқий ва жисмоний жиҳатдан соғлом бўлгандагина юксаклик ва улуғворлик касб этади. Янги Ўзбекистонда давлат бошқаруви соҳасида қонунларнинг ишлаб чиқилиши

масаласи ҳам бевосита фуқаролик жамиятининг талаблари билан узвий ҳолда амалга оширила бошланди. “Ҳар бир қонун лойиҳаси бўйича жойларда жамоатчилик муҳокамасини ўтказиш амалиёти йўлга қўйилди. Шундан сўнг 400 дан зиёд қонун лойиҳасидаги мингга яқин қоидалар фуқароларимиз билдирган таклифлар асосида такомиллаштирилди. Мисол учун, «Қасаба уюшмалари тўғрисида»ги қонун лойиҳаси фуқаролик жамияти институтлари билан биргаликда кенг жамоатчилик муҳокамасидан ўтказилди”[4. 60]. Буларнинг барчаси юртимиздаги ислохотларнинг яхши самар бераётганлигинидан далолат бермоқда. Шу боисдан ижтимоий ҳаётга онгли муносабатда бўладиган, мустақиллик ғоялари ва мақсадларидан фахрланадиган инсон турмуши ва фаолиятида эстетик завқ, улуғвор туйғулар шаклланади ва таракқий этади. “Шунинг учун фуқаролик жамияти орқали халқимизда ҳақиқий ватанпарварлик, инсонпарварлик, ота-она ва ҳамюртларига меҳр-оқибат, халқ идеалларига содиқлик тамойиллари асосида фаолият олиб бориш кўзда тутилди”[5].

Янги Ўзбекистонда барча соҳаларда туб ислохотлар амалга оширила бошланган экан, фуқаролик жамияти институтлари томонидан маънавий-ахлоқий кадриятлар ҳам унутилгани йўқ. Аксинча уларга эътибор янада кучайди. Бу жараён учта асосий вазифани уйғун олиб боришда кўринди: халқимизни маънавий ўнглаш, маънавий покланиш ва маънавий юксалиш ҳаракатлари билан чамбарчас ҳолда олиб борилди. “Халқимизни ўз тарихи, кадриятлари ва маданиятига бўлган муносабатини ўнгламасдан, унинг онгидаги ва ўз тарихига, маънавий меросига бўлган эскича қарашлардан покланмасдан маънавий-руҳий жиҳатдан юксалиб бўлмайди”[6]. Бу жуда нозик соҳа бўлган маънавиятни бир дақиқа ҳам унутиб бўлмайди. Шунинг учун таълим, маданият, санъат, матбуот ва ноширлик фаолияти соҳалари бўйича қатор фармонлар қабул қилинди, улкан амалий ишлар бажарилди. Янги Ўзбекистонда ахлоқий тарбия маънавий ислохотлар марказида бўлиб, ахлоқ инсонни фуқаролик жамиятидаги ўрнини, миллат маънавий кўзгусидаги хуснини, ижодий муносабатлар мезонини белгилайди. Чинакам ахлоқ инсонни Ватан, халқ ва инсониятни беминнат севишга чорлар экан, одамни тор ва шахсий манфаатпарастлик ҳиссиётларидан фориғ этар экан, бу деган сўз ахлоқий камолот маданият билан, маданият ахлоқий комилликка олиб келишидан дарак беради.

Бинобарин, соғлом турмуш асосида ёш авлод тарбияси фақат жисмоний жиҳатдан чиниққан, камол топган ёшларнигина эмас, шунингдек, шарқона

ахлоқ-одоб ва умумбашарий маънавий қадриятлар асосида тарбия топган инсонни кўзда тутмоғи лозим. Демак, янги Ўзбекистонда олиб борилаётган барча ислохотлар инсон қадри учун йўналтирилган маънавият, ахлоқийлик ва маданиятнинг мустаҳкам пойдеворини қуришга қаратилмоқда. Янги Ўзбекистонда барпо этилаётган эркин демократик давлат қоида ва талабларини халқимизнинг маънавий-ахлоқий қадриятлари билан уйғун бирлаштириш маънавий ислохотларнинг белгиловчи тамойилига айланди.

Шундай қилиб, ислохотларнинг тақдирини қандай интеллектуал кучларга эга эканлигимизга, халқнинг қандай маданий ва профессионал савияга эришганлигига боғлиқ экан, миллий тикланиш ва маънавий юксалиш ғояси фуқаролик жамиятида муҳим вазифа сифатида идрок этилди. Ана шу мақсадда амалга оширилган таълим тизимидаги ислохотлар ёшларнинг шахс сифатида маънавий ва ахлоқий камол топишини, уларнинг ақлий ва жисмоний ривожланишини кўзда тутди. Янги Ўзбекистонда ижтимоий-маънавий соҳаларда олиб борилаётган ислохотларни умумлаштирадиган бўлсак, қуйидаги улкан натижалар кўзга ташланади: миллий маънавият, шарқона ахлоқнинг тикланиши ва мустаҳкамланишига барча шарт-шароитлар яратилди.

Халқимизни узоқ тарихий тараққиёт йўлида тўплаган маънавий, ахлоқий ва эстетик маданиятининг нодир тамойиллари идрок этилди, ажойиб миллий анъаналар тикланди, жаҳон цивилизациясига ўзининг безавол ҳиссаларини қўшган аждодларимиз меросини асраш-авайлаш эҳтиёжи кучайди. Бу нарса халқнинг тарихий хотирасини уйғотди ва ёшларимизда ўз халқи, тарихи ва маданиятидан фахрланиш туйғусини камол топтирди. Инкор этилган ёхуд қайтадан қилинган алломаларимизнинг диний ва дунёвий илми, санъати, маънавияти халққа қайтарилди, шарафли номлари тикланди. Учинчи Ренессанснинг пойдеворига тамал тоши қўйилди. Буларнинг барчаси маънавий-ахлоқий тарбияда ҳам жуда катта аҳамият касб этиб, тарих ва тарихий хотирани тиклаш ахлоқий-эстетик тарбия ва маънавий ибрат манбаига айланди.

МУҲОКАМА

Фуқаролик жамияти негизда ижтимоий-маънавий ислохотлар халқнинг ахлоқий тасаввур ва тушунчаларига таъсир этиш билан баробар уларнинг янгича фалсафий тафаккури ва маданияти шаклланишига олиб келди. Чунки инсон тафаккури маънавий қадриятлар аккумулятори сифатида инсон руҳиятининг яхлит, бар бутун тарзда тараққий этишига асос бўлади. Шу тариқа маънавийлик ва маърифийликни бирлаштирувчи ахлоқий-эстетик маданият шаклланади ва ривож топади. Демак, ахлоқий тарбия ҳам, эстетик

маданиятнинг ҳам негизда инсоннинг маънавий ва маърифат билан нечоғлик яқинлигига ва уларни ўз онги ва шуурининг мулкига айлантирганига боғлиқ.

Фуқаролик жамиятининг ахлоқий тарбия билан узвий бирлиги шунда кўринадики, бу иккала омил бирлиги инсон қадрини юксак маънавий ва чинакам маърифат сари, маданий савия ва инсоний комилликка олиб боради. Шунинг учун ахлоқий тарбия бўлмаган жойда соҳлом турмуш юксалмагандай, аксинча, хунуклик аломатлари куртак отганидай, маданиятсиз ахлоқий тарбия ҳам кемтик ва жозибасиз, нурсиз бўлиб қолиши мумкин. Шу боисдан ‘жамиятда аёлларни нафосат ва гўзаллик, меҳр-муҳаббат тимсоли сифатида таърифланиши ахлоқий тарбиянинг эстетик маданиятга эришишдаги асосий омил эканлигига, ахлоқий камолотни тақозо этишига ёрқин мисолдир’[7].

Барча ижтимоий-сиёсий ва маънавий-ахлоқий ислохотларимизнинг пировард натижаси бугунги авлодни эртанги кун учун, мамлакатимиз истиқболига жавобгар ва масъул қилиб тарбиялашдир. Ана шундагина янги Ўзбекистон ҳар томонлама соғлом, ўзининг куч-қудрати, қадди-қомати, баркамоллиги билан ўзгаларнинг ҳавасини уйғотадиган эл яшайдиган мамлакатга айланади. Бу деган сўз ахлоқий ва эстетик маданият муштараклиги баркамол авлод тарбиясининг мезони демакдир. Янги Ўзбекистонда олиб борилаётган фуқаролик жамиятининг ислохотларида ақлий, эстетик ва меҳнат тарбияси бирлигидан кўзланган асосий мақсад ўз даври ва замони, ижтимоий эҳтиёждан келиб чиқадиган ва шунга жавоб берадиган, янгича фикрловчи ёшларни тарбиялаб, вояга етказишдир.

ХУЛОСА

Янги Ўзбекистонда фуқаролик жамиятини ривожлантириш, унинг ижтимоий-фалсафий масалаларига доир фаолиятда қуйидаги хулосаларга келинди: биринчидан, фуқаролик жамиятида соғлом турмуш ислохотларини кучайтириш, иккинчидан, таълим-тарбия соҳасидаги ўзгаришларни жаҳон стандартларига мослаштириш, учинчидан, миллий ғояни фуқаролар фалсафий дунёқарашига сингдириш мақсадга мувофиқдир. Бунда фуқаролар сиёсий ҳаётни, мамлакатимиз келажагини янгича тушуниб, амалга оширилаётган демократик ислохотлар механизмнинг бошқарувчиси бўлмоқлари назарда тутилади. “Фуқароларда миллат тақдирини, Ватан истиқболини белгиловчи вазифаларга ишонч бўлса, бу вазифаларни амалга ошириш учун улар астойдил меҳнат қилсалар ва бу меҳнат натижалари янгича тафаккур ва шарқона ахлоқ-одоб ва эстетик маданият билан йўғрилган бўлса баркамол авлод тарбияси тўғри амалга оширилаётгани кўринади”[8].

Ана шу маънода фуқароларни ахлоқий жиҳатдан тарбиялаш эстетик маданиятга эришиш омили экан, эстетик маданият ҳам, ўз навбатида ахлоқий фазилатлар камолотини тақозо этади.

Биобарин, инсон фазилатларининг гармоник тараққиёти, унда биринчи ўринда маънавий-ахлоқий, маърифий ва эстетик жиҳатлар муҳит, фаолият ва муносабатларни инсонийлашувида катта аҳамият касб этади. Маънавий-ахлоқий жиҳатдан камол топган шахс демократик неъматларни истеъмолчисигина бўлиб қолмай, уларнинг фаол яратувчиси ва ҳимоячисига айланади. Умуман олганда фуқаролик жамиятида халқни, айниқса, ёшларни ахлоқан тарбиялаш ва эстетик маданиятини олижаноб ҳис-туйғулар билан камол топтириб бориш маънавий баркамолликка эришишдаги биринчи қадам сифатида жамиятда хизмат қилади.

REFERENCES

1. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси. –Тошкент: O‘zbekiston, 2021. – 464 б.
2. Kholikov, Y. O. (2021). Issues of education of youth on the ethical basis of international culture and tolerance at the age of globalization. *Philosophical Readings XIII.4, 1917-1922*.
3. G‘aybullaev, O. M. (2017). Some aspects and historical factors of integration processes in sphere of globalization of the ecological policy. *Theoretical & Applied Science, (4), 83-86*.
4. Мирзиёев Ш.М. Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари. –Тошкент: Ўзбекистон, 2020.- 456 б.
5. Улуғмуродов, Э. С. (2020). Диний кадриятлар ва тасвирий санъат интеграциясининг ёшлар эстетик тафаккурига таъсири, “Oriental Art and Cultur” Scientific-Methodical Journal - (SI) II/ 2020.
6. Xoliqov, Y. O. (2021). Millatlararo bag‘rikenglik madaniyati insonparvarlik va tinchlikning asosiy tamoyili sifatida. *Eurasian journal of academic research, 420-425*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5812886>
7. Kholikov Y. O. (2021). Ethical foundations for the development of a culture of tolerance in youth. *Philosophical Readings XIII. 4, pp. 112-117*. <https://zenodo.org/record/4751681#.YLi0HqgzaUI>
8. Muhammadievich, G. O. (2021). Philosophical fundamentals of including national values in the aesthetic culture of personality in the period of globalization. *Psychology and education, 58(2), 6207-6213*.